

Płock, 12 maja 2025 r.

dr hab. inż. Marlena Piekut, prof. PW

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Politechnika Warszawska

**Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego wszczętego na
wniosek dr inż. Anny Murawskiej**

Niniejsza recenzja została sporządzona na wniosek Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w oparciu o uchwałę nr 113/2024 Rady z dnia 23 października 2024 roku powołującą mnie na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse wszczętego na wniosek dr Anny Murawskiej zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Celem recenzji jest ocena dorobku naukowego Kandydatki, ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę wniosku habilitacyjnego.

Recenzja składa się z czterech części: (1) informacji o kandydatce, (2) oceny osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2 Ustawy, (3) oceny pozostałej aktywności naukowo-badawczej oraz (4) wniosków końcowych.

(1) INFORMACJE O KANDYDATCE

Dr inż. Anna Murawska uzyskała tytuł magistra inżyniera rolnictwa w 1997 roku po ukończeniu jednolitych studiów magisterskich na Wydziale Rolniczym Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy (obecnie Politechnika Bydgoska). Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii otrzymała w 2010 roku na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, na podstawie rozprawy pt. *„Rozwój społeczno-ekonomiczny a poziom życia w gospodarstwach domowych w Polsce”*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Gutkowskiej.

Kariera zawodowa i naukowa Kandydatki od początku związana jest z Politechniką Bydgoską (wcześniej ATR i UTP). Zatrudnienie na uczelni rozpoczęła w 1997 roku w Katedrze Budownictwa Drogowego na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska, gdzie pracowała do 2003 roku, uczestnicząc w projektach z zakresu infrastruktury drogowej. W latach 2003–2007 była asystentem w Katedrze Ekonomiki, Organizacji i Zarządzania w Gospodarce Żywnościowej na Wydziale

Rolniczym, a w latach 2007–2010 – asystentem w Katedrze Ekonomiki, Organizacji i Zarządzania na Wydziale Zarządzania. Od 2010 roku, po uzyskaniu stopnia doktora, pracuje nieprzerwanie jako adiunkt w Katedrze Ekonomii i Marketingu na Wydziale Zarządzania Politechniki Bydgoskiej.

Kandydatka ukończyła także liczne studia podyplomowe i kursy doskonalące, m.in. z zakresu rachunkowości, zarządzania projektami B+R, pedagogiki oraz tutoringu akademickiego. Brała udział w wielu szkoleniach rozwijających kompetencje dydaktyczne, analityczne i współpracy nauki z gospodarką.

(2) OCENA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO, O KTÓRYM MOWA W ART. 219 UST. 1.

PKT 2 USTAWY

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. Z 2021 r. poz. 479 z późn. zm.) jako osiągnięcie naukowe Habilitantka wskazała autorską monografię naukową: Anna Murawska, Uwarunkowania i tendencje zmian konsumpcji żywności w Polsce. Wydatki. Spożycie. Determinanty. Zróżnicowanie. Wydawnictwa Uczelniane Politechniki Bydgoskiej, Bydgoszcz 2023, ss. 307. ISBN 978-83-66530-80-5. Monografia naukowa została wydana przez Wydawnictwa Uczelniane Politechniki Bydgoskiej, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe z dnia 22 lipca 2021 r. (na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 i 619) na pozycji 563. Recenzentami wydawniczymi monografii byli: dr hab. Robert Wolny, prof. UE w Katowicach (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) oraz dr hab. Tomasz Zalega, prof. UW (Uniwersytet Warszawski).

Monografia składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, podsumowania oraz bibliografii, a także spisów rysunków i tabel, co łącznie obejmuje 307 stron. Tekst monografii posiada logiczną strukturę i bogaty, akademicki język. Habilitantka stosuje odpowiednie terminy naukowe, takie jak „determinanty”, „struktura konsumpcji”, „otoczenie dalsze”, „paradygmat”, „schematy zachowań”.

W analizowanym tekście występują nieliczne błędy językowe. Na przykład pojawia się niewłaściwy dobór słów. Przykładem ze Wstępu monografii jest użycie czasownika „ewaluować” w znaczeniu „zmieniać się” lub „rozwijać”, podczas gdy poprawne znaczenie tego słowa to „oceniać” lub „dokonywać oceny”. W omawianym kontekście należałoby zastosować słowo „ewoluować”, które odnosi się do procesu stopniowego rozwoju lub przemiany. W monografii pojawiają się też nieprecyzyjne lub potoczne sformułowania. Przykładem może być sformułowanie - także ze Wstępu opracowania - „gonitwa za pracą”, które jest nacechowane emocjonalnie i należy do języka potocznego. Myślę, że lepszym określeniem byłoby, np.: „intensywne zaangażowanie w pracę

zawodową i dążenie do poprawy sytuacji materialnej” lub „presja związana z zatrudnieniem i aspiracjami finansowymi”. W tekście opracowania pojawiają się też tzw. literówki, przykłady to: „niezdrowego stylu życia” – poprawna forma: „niezdrówego”; „paradymatu” – poprawna forma: „paradygmatu”.

We wstępie monografii (strony 5-13) Habilitantka określa główny cel badawczy – konstrukcję modelu konsumpcji żywności w Polsce w latach 2010–2019, wraz z analizą jej uwarunkowań. Cel ten jest istotny, dobrze osadzony w problematyce społeczno-ekonomicznej i ma wymiar aplikacyjny.

Zestawienie hipotezy głównej oraz 9 hipotez szczegółowych pokazuje kompleksowe ujęcie problematyki. Są one empirycznie testowalne, jasno sformułowane i zróżnicowane – od ujęcia makroekonomicznego po czynniki demograficzne.

We wstępie Habilitantka właściwie akcentuje znaczenie społeczne i aplikacyjne badań. Odwołuje się do potrzeb diagnozowania zmian w konsumpcji żywności oraz regionalnych i społecznych dysproporcji. Brakuje jednak konkretnych odniesień do literatury naukowej – warto byłoby wspomnieć choćby o autorach lub nurtach teoretycznych, na których opiera się koncepcja badawcza.

Mam również zastrzeżenia do dwóch hipotez badawczych - H2 i H7.

Hipoteza H2. Zmiany w dochodzie rozporządzalnym i do dyspozycji w gospodarstwach domowych oddziałują z istotną siłą na zmiany w poziomie wydatków ponoszonych na żywność, przy czym siła wpływu jest jednakowo istotna, niezależnie od źródła pozyskiwanych dochodów i przynależności gospodarstwa domowego do określonej kategorii społeczno-ekonomicznej.

W mojej ocenie hipoteza H2 jest ogólnie poprawna, jednak zawiera zbyt silne założenie – twierdzenie, że wpływ dochodu jest „jednakowo istotny” niezależnie od źródła dochodu czy kategorii społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego, może być trudne do jednoznacznego potwierdzenia empirycznego. Lepszym rozwiązaniem byłoby sformułowanie dopuszczające istnienie różnic w sile tego wpływu, np. w zależności od typu gospodarstwa domowego (np. renciści, pracownicy fizyczni, osoby samozatrudnione).

Habilitantka w Podsumowaniu monografii (s. 273) potwierdza istotny wpływ dochodów na poziom wydatków na żywność – co stanowi część hipotezy H2 znajdującą potwierdzenie w danych. Jednocześnie zauważa, że sytuacja materialna jest zróżnicowana w zależności od źródła dochodów oraz kategorii społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego. Podkreśla także, że dochody w badanym okresie rosły w różnym tempie w poszczególnych grupach – największy wzrost odnotowano w grupach o najniższych dochodach. Wskazuje to raczej na „zmniejszanie się dystansu”, a nie na jego całkowite zaniknięcie – co oznacza, że różnice nadal istnieją, choć się zmniejszają. Co

więcej, Autorka zauważa, że „zależności te były bliskie jedności we wszystkich typach gospodarstw domowych” – co sugeruje podobieństwo reakcji, ale niekoniecznie identyczną siłę wpływu.

Hipoteza H7. Przekształcenia w poziomie i strukturze spożycia żywności i napojów bezalkoholowych w Polsce w latach 2010–2019 wskazały określone istotne kierunki zmian w konsumpcji żywności, co może znaleźć swoje odzwierciedlenie we wzorcach i tendencjach zachowań w przyszłości.

Hipoteza H7 ma charakter dwupoziomowy, zawiera części opisową i prognostyczną. Część opisowa: „wskazały istotne kierunki zmian” – ta teza może być zweryfikowana empirycznie. Część prognostyczna: „co może znaleźć swoje odzwierciedlenie...” – to już nie jest hipoteza w ścisłym sensie naukowym, lecz raczej założenie badawcze, niepodlegające bezpośredniej weryfikacji w analizowanym okresie. Zalecam rozdzielenie obu tych części. A jeżeli element prognostyczny ma zostać zachowany, warto go wyraźnie oddzielić i zaznaczyć jego hipotetyczny charakter.

Nie mniej jednak, wstęp monografii zapowiada wartościową pracę naukową o szerokim zakresie diagnostycznym i prognostycznym, istotną zarówno dla ekonomii, jak i polityki społecznej. Zakres badania, odniesienie do danych statystycznych i próba stworzenia modelu sprawiają, że wkład ten wydaje się oryginalny i wartościowy.

W rozdziale 1 pt. „Konsumpcja żywności jako przedmiot badań ekonomicznych” (strony 14–65) Habilitantka analizuje konsumpcję żywności w kontekście ekonomicznym, omawiając jej istotę, sposób definiowania, miejsce żywności w hierarchii potrzeb, uwarunkowania kształtujące konsumpcję żywności oraz zmiany zachodzące na rynku żywności w Polsce. Konsumpcja żywności stanowi podstawowy element zaspokajania potrzeb oraz przedmiot szczególnego zainteresowania ekonomiki konsumpcji i polityki żywnościowej. Jej poziom i struktura są ściśle związane między innymi z warunkami społeczno-gospodarczymi, indywidualnymi cechami jednostek oraz stylem ich życia.

W rozdziale tym Habilitantka, na podstawie definicji innych badaczy, formułuje własne ujęcie pojęcia konsumpcji żywności. Omawia ponad 20 klasyfikacji czynników kształtujących konsumpcję, uwzględniając zarówno czynniki ekonomiczne (dochód, ceny, dostępność produktów), jak i pozaekonomiczne (tradycja, moda, świadomość zdrowotna, styl życia, struktura demograficzna). Zwraca uwagę na synergiczny wpływ tych czynników.

Na zakończenie rozdziału Habilitantka przedstawia najważniejsze zmiany w sposobie życia iżywieniu Polaków. Konsumpcja żywności stanowi istotny wskaźnik jakości i poziomu życia, a jej ilość i jakość odzwierciedlają poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Wskazuje również na znaczenie badań nad konsumpcją dla kształtowania polityki żywnościowej i społecznej. Wartością dodaną tego rozdziału jest – obok propozycji definicji konsumpcji żywności - opracowanie w formie tabelarycznej (tabela 3) własnego podziału uwarunkowań konsumpcji żywności.

Rozdział 2 „Uwarunkowania ekonomiczno-gospodarcze popytu na żywność – analiza otoczenia dalszego konsumpcji żywności” poświęcony jest wpływowi rozwoju gospodarczego kraju i dochodów w sektorze gospodarstw domowych, analizie podaży żywności w Polsce, cen jako determinant konsumpcji żywności oraz uwarunkowań globalnych konsumpcji żywności i ich skutków na rynku (strony 66-114). Do mocnych stron tej części należą: solidne ramy teoretyczne, interdyscyplinarne podejście (ekonomia, socjologia, psychologia), klarowna struktura oraz szerokie tło literaturowe. W rozdziale wskazano na wieloaspektowe determinanty konsumpcji żywności – takie jak PKB, dochody, wynagrodzenia, podaż, ceny i globalizacja – co świadczy o dobrej orientacji Autorki w strukturze systemu gospodarczego. Powiązано także zmiany ekonomiczne z konsumpcją, wskazując związek między transformacją ustrojową w Polsce, akcesją do UE i postępem gospodarczym a zmianami w stylu życia i strukturze spożycia żywności. Przedstawienie autorskiego modelu uwarunkowań otoczenia ekonomiczno-gospodarczego konsumpcji żywności na schemacie (Rys. 9) świadczy o syntezie wiedzy i opracowaniu własnej koncepcji badawczej.

W rozdziale 3 „Kierunki i uwarunkowania zmian w poziomie i strukturze wydatków na żywność w gospodarstwach domowych” Habilitantka omawia dochody gospodarstw domowych oraz zmiany i zróżnicowanie wydatków na żywność według cech społeczno-demograficznych gospodarstw domowych i uwarunkowań regionalnych (strony 115-187). Moim zdaniem w rozdziale tym szczególnie wartościowa jest tabela 53, która w przejrzysty sposób ukazuje zmiany w wydatkach na żywność w latach 2010–2019. Cennym uzupełnieniem tej części opracowania jest też tabela 66, syntetyzująca dane dla różnych grup społeczno-zawodowych i obrazująca główne różnice między typami gospodarstw domowych.

W rozdziale 4 „Spożycie żywności w gospodarstwach domowych – tendencje zmian, zróżnicowanie i determinanty” Habilitantka przedstawiła tendencje zmian w konsumpcji żywności w gospodarstwach domowych w Polsce oraz zróżnicowanie i determinanty spożycia żywności (strony 188-267). Moim zdaniem mocną stroną rozdziału jest wysoka użyteczność praktyczna zamieszczonych w nim treści. Rozdział dotyczy kluczowej problematyki w obszarze nauk społecznych i ekonomicznych – analizy tendencji w spożyciu żywności w gospodarstwach domowych. Temat ma zastosowanie interdyscyplinarne (ekonomia, rolnictwo, żywienie, zdrowie publiczne). Dane o ilościowym spożyciu żywności są konieczne dla ograniczenia ryzyka błędnych decyzji w łańcuchu żywnościowym i redukcji odpadów.

Uważam, że pierwszy akapit na s. 217, choć poprawny, pomija kilka istotnych kwestii naukowych, które powinny być przynajmniej zasygnalizowane. We wspomnianym akapicie Habilitantka pomija psychologiczne i kulturowe uwarunkowania konsumpcji, nie uwzględnia wpływu czynników zewnętrznych (makroekonomicznych), zbyt wąsko też ujmuje zmienne społeczno-demograficzne.

Wymienia klasyczne zmienne ekonomiczno-społeczne i demograficzne (dochód, wykształcenie, liczba osób), ale pomija inne ważne, jak: wiek członków gospodarstwa, płeć głowy gospodarstwa, faza cyklu życia gospodarstwa domowego (np. młode bezdzietne, rodziny z dziećmi, emeryci), status zatrudnienia (bezrobotni, samozatrudnieni itp.). Wpływ tych cech na spożycie żywności został udowodniony przez wielu badaczy¹. Wskazane przykładowe pominięte zmienne nie zostały uwzględnione też w modelu determinant konsumpcji (rysunek 32). Uwzględniono je natomiast w tabeli 3 w rozdziale 1.

Na uwagę w Rozdziale 4 zasługują tabele 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, które prezentują typy gospodarstw domowych o najwyższym i najniższym poziomie spożycia różnych kategorii produktów.

Podsumowanie monografii ma charakter opisowy i szczegółowy (strony 268-278). Autorka nawiązuje do hipotez badawczych sformułowanych we wstępie opracowania i podejmuje się ich weryfikacji na podstawie przeprowadzonej analizy.

Przedstawia też model uwarunkowań konsumpcji żywności w Polsce (rysunek 37). Słabszymi stronami tej części jest brak wyraźnego akcentu na główne wnioski i ich znaczenie dla nauki oraz praktyki gospodarczej. Choć hipotezy zostały potwierdzone, brakuje wyraźnego zaakcentowania, na czym dokładnie polega nowatorstwo zaproponowanego modelu i jego przewagi nad istniejącymi ujęciami. Model uwarunkowań konsumpcji żywności jest niepełny pomija istotne cechy mające związek ze spożyciem żywności.

Podsumowując, w przedłożonej do oceny monografii Habilitantka szeroko i systematycznie przedstawia kontekst społeczno-ekonomiczny zmian w konsumpcji żywności w Polsce oraz wskazuje na uwarunkowania i tendencje zmian konsumpcji żywności w latach 2010-2019. Odwołuje się zarówno do przemian gospodarczych, jak i procesów globalizacyjnych, regionalnych, ekonomicznych, społecznych i demograficznych. Praca ma jasno określony cel badawczy (konstrukcja modelu konsumpcji) oraz hipotezy (główna i szczegółowe), które są empirycznie weryfikowane. Habilitantka wyraźnie opisuje proces badawczy, dobór wskaźników, źródła danych oraz sposoby interpretacji wyników. Analizy są dobrze osadzone w realiach społeczno-gospodarczych dekad 2010–2019.

¹ Gutkowska K., Laskowski W., Ozimek I. 2012. Konsumpcja żywności w polskich gospodarstwach domowych – kryteria zróżnicowania. Wydawnictwo SGGW, Warszawa. Gutkowska K., Ozimek I., Laskowski W. 2001. Uwarunkowania konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych. Wydawnictwo SGGW, Warszawa. Piekut M. 2008. Polskie gospodarstwa domowe – dochody, wydatki i wyposażenie w dobra trwałego użytkowania. Wydawnictwo SGGW, Warszawa. Piekut M. 2019. Jednoosobowe gospodarstwa domowe w Polsce. Uwarunkowania funkcjonowania, tendencje zmian. CeDeWu, Warszawa. Jagannarayan, M. N., & Prasuna, A. (2024). Gender (Women-Led Households) as a Determinant of Consumption Expenditure on Food during March 2020–A Case Study of Maharashtra. *South Eastern European Journal of Public Health*, 269-276. Yash, P., Goyal, V., Thakur, A., Chauhan, R., & Maselena, A. (2024). Demographic Influences on Budget-Conscious Nutrition: A Study of Age and Gender Impacts on Food Choices. *Siber Journal of Advanced Multidisciplinary*, 1(4), 225-235.

Oceniając całościowo główne osiągnięcie naukowe stwierdzam, iż wnosi ono nową i wartościową wiedzę na temat uwarunkowań konsumpcji żywności w polskich gospodarstwach domowych. Jestem przekonana, że wskazana przez Panią dr inż. Annę Murawską autorska monografia stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse w dziedzinie nauk społecznych.

(3) OCENA POZOSTAŁEJ AKTYWNOŚCI NAUKOWO-BADAWCZEJ I DANE NAUKOMETRYCZNE

Do wniosku w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr inż. Anna Murawska dołączyła kopie siedmiu wybranych publikacji z lat 2014-2024.

W autorskim artykule z 2014 zatytułowanym „Ocena poziomu życia w krajach Unii Europejskiej (UE-28) w aspekcie zrównoważonego rozwoju za pomocą wielowymiarowej analizy porównawczej” opublikowanym w czasopiśmie *Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych*, XV/4, s. 80–90, podjęto próbę kompleksowej oceny poziomu życia w krajach UE z perspektywy zrównoważonego rozwoju, uwzględniając wiele wskaźników jakości życia. W opracowaniu poruszono problematykę spójności społecznej i regionalnych dysproporcji w poziomie życia, bazując na strategii Europa 2020. Wykorzystano wielowymiarową analizę porównawczą (taksonomiczną miarę rozwoju). Wyróżniono stymulanty i destymulanty, zastosowano metodę Hellwiga i metrykę Euklidesa. Opracowanie syntetycznej miary poziomu życia (SMPŻ) i porównanie jej z tradycyjnymi wskaźnikami (PKB per capita, AIC per capita) wzbogaca literaturę o nowe narzędzia diagnostyczne w ocenie rozwoju społeczno-gospodarczego. Artykuł ma charakter metodologiczny i empiryczny, co czyni go wartościowym wkładem w rozwój badań nad jakością życia i zrównoważonym rozwojem.

We współautorskim artykule: Murawska A., Prus P. (2021). *The Progress of Sustainable Management of Ammonia Emissions from Agriculture in European Union States Including Poland—Variation, Trends, and Economic Conditions*. Sustainability, 13(3), 1035. <https://doi.org/10.3390/su13031035> zaprezentowano pogłębioną analizę poziomu i trendów emisji amoniaku z rolnictwa w państwach członkowskich Unii Europejskiej w latach 2010–2017, uwzględniając warunki ekonomiczne wpływające na ten proces. W publikacji wykorzystano szereg wskaźników pochodzących z bazy Eurostat, analizując zróżnicowanie przestrzenne emisji, ich dynamikę oraz zależności korelacyjne z danymi makroekonomicznymi. Praca wnosi wkład do badań nad zrównoważonym rozwojem rolnictwa i ochroną środowiska, wskazując na potrzebę skutecznej redukcji emisji amoniaku jako ważnego czynnika wpływającego na klimat i zdrowie ludzi. Publikacja łączy zagadnienia ekonomiczne, środowiskowe i rolnicze. Praca ma charakter interdyscyplinarny.

We współautorskim artykule: Komarnicka A., Murawska A. (2021). *Comparison of Consumption and Renewable Sources of Energy in European Union Countries—Sectoral Indicators, Economic Conditions and Environmental Impacts*. *Energies*, 14(12), 3714. <https://doi.org/10.3390/en14123714> dokonano porównania zużycia energii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE) w państwach UE z uwzględnieniem wskaźników sektorowych, warunków ekonomicznych oraz wpływu na środowisko. Autorki przeanalizowały dane z lat 2010–2019, wykorzystując metody statystyczne i korelacyjne, aby przedstawić zależności między konsumpcją energii, rozwojem gospodarczym oraz emisją gazów cieplarnianych. W artykule przedstawiono konkretne rekomendacje dla polityki energetycznej w kontekście transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej. Publikacja ukazała zdolność Habilitantki do prowadzenia kompleksowych analiz ilościowych i interpretowania złożonych zależności w obszarze gospodarki energetycznej. Praca stanowi wkład w badania nad zrównoważonym rozwojem oraz energetyką, prezentując autorskie wnioski mające znaczenie aplikacyjne dla polityki publicznej.

Współautorski artykuł: Murawska A., Goryńska-Goldmann E. (2023). *Greenhouse Gas Emissions in the Agricultural and Industrial Sectors—Change Trends, Economic Conditions, and Country Classification: Evidence from the European Union*. *Agriculture*, 13(7), 1354 ma charakter empiryczny i jest oparty na danych statystycznych Eurostatu i ILO. W publikacji analizie poddano emisję gazów cieplarnianych w sektorach przemysłu i rolnictwa w UE, wykorzystując metody statystyczne (klasyfikacja, regresja, korelacje). Artykuł potwierdza prowadzenie samodzielnych badań naukowych, analizę zjawisk ekonomicznych oraz umiejętność aplikacji metod ilościowych.

W autorskim artykule Murawska, A. (2023). *Assessment of the relationship between regional variability in the level of education and population income: application of multivariate comparative analysis*. *Ekonomia i Prawo*, 22(4), ss. 729-756, analizowana jest zależność między poziomem wykształcenia a dochodami ludności w krajach UE, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu kryzysu wywołanego pandemią COVID-19. Zastosowanie wielowymiarowej analizy porównawczej i mierników syntetycznych pozwala ukazać edukację jako kluczowy czynnik ograniczania nierówności dochodowych i ubóstwa, co niesie istotne implikacje dla polityki społeczno-gospodarczej.

Współautorski artykuł: Goryńska-Goldmann E., Murawska A., Balcerowska-Czerniak G. (2023). *Consumer Profiles of Sustainable Fruit and Vegetable Consumption in the European Union*. *Sustainability*, 15(21), 15512, dotyczy identyfikacji profili konsumentów w zakresie zrównoważonej konsumpcji owoców i warzyw w krajach UE, uwzględniając czynniki demograficzne i społeczno-ekonomiczne. Wpisuje się w aktualne trendy badawcze związane z polityką zrównoważonego rozwoju i zdrowym stylem życia, szczególnie w kontekście strategii UE „Od pola do stołu”. Zastosowano zaawansowane narzędzia analizy danych, w tym analizę głównych składowych (PCA), co podnosi

wartość metodologiczną pracy. Dane pochodzą z Europejskiego Badania Zdrowia (EHIS). Zaproponowanie klasyfikacji konsumentów w kontekście spożycia owoców i warzyw, uwzględniającej rekomendacje WHO oraz poziom rozwoju gospodarczego krajów, czyni artykuł cennym poznawczo i praktycznie. Opracowanie może być podstawą do formułowania polityk prozdrowotnych oraz edukacyjnych na poziomie krajowym i europejskim.

Z kolei publikacja: Murawska, A. (2024). *The Impact of Regional Variation in Economic Conditions on Consumer Attitudes and Behavior during the Crisis*. Scientific Papers of Silesian University of Technology, Organization and Management Series, No. 193, oparta jest na badaniach ankietowych (CATI) wśród 1000 respondentów. W artykule wykorzystano analizę zróżnicowania regionalnego oraz zastosowano metody Warda do klasyfikacji województw. Praca dokumentuje samodzielność w prowadzeniu badań empirycznych oraz wkład w rozwój wiedzy na temat ekonomii regionalnej i zachowań konsumentów w warunkach kryzysu.

Podsumowując, wszystkie zaprezentowane publikacje wpisują się w spójną linię badawczą dotyczącą zrównoważonego rozwoju, jakości życia i konsumpcji. Artykuły mają charakter aktualny, międzynarodowy i aplikacyjny. W publikacjach na podkreślenie zasługują kompetencje Habilitantki w zakresie zaawansowanej analizy statystycznej i konstruowania mierników syntetycznych.

Przechodząc do informacji naukometrycznych dorobek naukowy dr inż. Anny Murawskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora obejmuje:

- **Publikacje naukowe:**
 - 5 artykułów w czasopismach z bazy *Journal Citation Reports IF* oraz *Web of Science*,
 - 1 publikację w wydawnictwach konferencyjnych indeksowanych w *Web of Science*,
 - 51 artykułów w czasopismach punktowanych bez Impact Factor,
 - 3 monografie naukowe,
 - 9 rozdziałów w monografiach naukowych,
 - 6 rozdziałów w publikacjach z konferencji międzynarodowych,
 - 8 streszczeń referatów w publikacjach konferencyjnych,
 - 2 artykuły popularnonaukowe.

- **Cytowania i indeksy bibliometryczne:**

- Liczba cytowań (bez autocytowań): *Web of Science*: 46, *Scopus*: 43, *BazEcon*: 30, *Google Scholar*: 226.
- Indeks Hirscha: *Web of Science*: 4, *Scopus*: 4, *BazEcon*: 2, *Google Scholar*: 8.

- **Punktacja i Impact Factor:**

- Sumaryczny Impact Factor według *Journal Citation Reports*: 14,941,
- Liczba punktów za dorobek naukowy: 1836,
- Liczba punktów uzyskanych w latach 2019-2024: 1320

Na podstawie autoreferatu dr inż. Anny Murawskiej, poniżej przedstawiam pozostałe aktywności w zakresie działalności naukowo-badawczej Habilitantki.

1. Członkostwo w redakcjach naukowych i radach naukowych czasopism

W latach 2012-2020 Habilitantka była członkiem zespołu redakcyjnego w czasopiśmie „Format UTP” i „Format 2.0” - kwartalniku Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.

2. Wystąpienia na konferencjach naukowych, wykłady plenarne i zaproszone

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka uczestniczyła w 59 konferencjach naukowych, w tym 13 międzynarodowych. Brała udział również w: 6 seminariach naukowych, 13 webinarach, 2 warsztatach analitycznych.

3. Udział w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji

Habilitantka czterokrotnie była członkiem komitetów organizacyjnych konferencji naukowych krajowych i pięciokrotnie zasiadła w Radzie Międzynarodowego Komitetu ds. organizacji międzynarodowej konferencji.

4. Udział w projektach finansowanych – zespoły badawcze

Habilitantka uczestniczyła w realizacji dwóch projektów realizowanych w drodze konkursów zewnętrznych. Kilkakrotnie ubiegała się też o środki finansowe na projekty z Narodowego Centrum Nauki, jednak nie uzyskała na nie finansowania.

5. Członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych

Habilitantka była lub jest członkiem następujących organizacji i towarzystw naukowych:

- Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP (członek od 2000, zarząd 2002–2006),
- Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (uczestnictwo w kongresach, publikacje),
- Polskie Towarzystwo Profesjologiczne (2015),
- Polskie Towarzystwo Ekonomiczne (od 2016).
- Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL, członek od 2018 r.

6. Staże naukowe

Habilitantka nie uczestniczyła w długoterminowych zagranicznych stażach naukowo-badawczych, jednak w latach 2014-2019 odbyła pięć krótkoterminowych wyjazdów zagranicznych. Odbyła też 9-tygodniowy staż zagraniczny online.

7. Udział w programach europejskich/międzynarodowych

W latach 2010-2023 Habilitantka uczestniczyła w 15-stu programach europejskich lub innych programach międzynarodowych.

8. Ocena wniosków / komisje eksperckie

Habilitantka w 2019 r. była członkiem zespołu oceniającego wnioski w ramach konkursu wojewódzkiego.

9. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji, w szczególności zagranicznej

Dr inż. Anna Murawska wykazuje się wieloletnią aktywnością naukową prowadzoną w więcej niż jednej instytucji akademickiej i naukowej. Jej działalność obejmuje współpracę z wieloma ośrodkami akademickimi w Polsce, takimi jak: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Politechnika Śląska oraz Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu. Najdłuższa i najintensywniejsza współpraca dotyczy SGGW, gdzie w latach 2004–2010 Habilitantka brała udział w seminariach doktoranckich i warsztatach naukowych, co zaowocowało uzyskaniem stopnia naukowego doktora. Powyższe świadczy o prowadzeniu aktywności badawczej w różnych ośrodkach naukowych i potwierdza spełnienie wymogu ustawowego dotyczącego prowadzenia działalności naukowej w więcej niż jednej instytucji naukowej.

Podsumowując, dotychczasowy przebieg kariery naukowej Pani dr inż. Anny Murawskiej wskazuje, że w sposób przemyślany i konsekwentny rozwija swoje kompetencje naukowe i realizuje cele naukowe, zarówno poprzez aktywność w uczelni macierzystej, jak i poza nią. Przedstawioną przez dr inż. Annę Murawską aktywność należy ocenić pozytywnie, gdyż dowodzi ona, że Habilitantka potrafi współpracować z różnymi naukowcami, czego efektem są wspólne publikacje naukowe. Wykazuje się też istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni. Podejmuje się wielu aktywności w obszarze nauki i badań. Szkoda tylko, że Pani Doktor nie odbyła w żadnym z podmiotów zagranicznych dłuższego stażu naukowego, co zapewne jeszcze bardziej wzbogaciłoby Jej dorobek naukowy.

Wszystkie uwagi i sugestie zawarte w niniejszej recenzji mają charakter życzliwy. Ich celem jest wskazanie możliwych kierunków dalszego doskonalenia warsztatu naukowego Habilitantki oraz posłużenie Jej rozwojowi naukowemu.

(4) WNIOSEK KOŃCOWY

Biorąc pod uwagę sformułowane oceny częściowe poszczególnych aspektów dorobku Habilitantki, stwierdzam, że ocena generalna wniosku dr inż. Anny Murawskiej jest pozytywna. Po pierwsze, dr inż. Anna Murawska przedstawiła monografię naukową pt. „Uwarunkowania i tendencje zmian konsumpcji żywności w Polsce. Wydatki. Spożycie. Determinanty. Zróżnicowanie.” Wydawnictwa Uczelniane Politechniki Bydgoskiej, Bydgoszcz 2023, ss. 307. ISBN 978-83-66530-80-5, którą można uznać za osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse w zakresie badań nad ekonomiką konsumpcji, a w szczególności Habilitantka wzbogaciła wiedzę w zakresie tego, jak różne czynniki wpływają na poziom i strukturę wydatków na żywność w gospodarstwach domowych. Po drugie, osiągnięciu temu służy pozytywna ocena łącznego dorobku naukowo-badawczego potwierdzona indeksami naukometrycznymi. Po trzecie, należy podkreślić wysoką ocenę Habilitantki w zakresie wykazania się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni, oraz pozytywną oceną innych aktywności w obszarze działalności naukowej.

W związku z powyższym stwierdzam, że zostały spełnione kryteria stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego, w brzmieniu określonym w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 zm.), co skłania mnie do jednoznacznego poparcia wniosku dr inż. Anny Murawskiej o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społecznej, w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Małgorzata Jędrzejko